

ارزیابی کیفیت بصری - فضایی منظر شهری در گذر زمان (مورد مطالعه: ناحیه ۸ منطقه یک تهران)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۷/۱۶ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۹/۲۵

کتابون تیموریان

عضو هیئت علمی گروه طراحی صنعتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد امام خمینی (ره) شهری، ایران، تهران
(نویسنده مسئول) k_teymoorian@yahoo.com

سید محسن میر

دکتری مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
mohsen.mir16885@gmail.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: منظر شهری کلیت ذهنی تعامل میان انسان و محیط و تصویری ذهنی است، که در خاطر انسان می ماند. منظر شهری پدیداری است که تنها از طریق تجربه انسانی در تعامل میان انسان و محیط آشکار می گردد. با توجه به اهمیت منظر شهری، هدف مقاله حاضر تحلیل کیفیت بصری - فضایی منظر شهری در گذر زمان در ناحیه هشت منطقه یک تهران است.

روش پژوهش: این پژوهش از نوع تحلیل محتوا، بوده که با روش اکتشافی انجام گرفته است. داده های مورد استفاده از شهرداری منطقه مورد مطالعه تأمین شده اند. به منظور دستیابی به شاخص های تحقیق نخست شاخص های تحلیل فضایی و سپس شاخص های کیفیت بصری برای ناحیه ۸ منطقه ۱ تهران مورد بررسی قرار گرفته است. شاخص ها بر مبنای ارزیابی رهیافت ادراکی بر اساس دید ناظر (منظرها و مکان ها) با دوربین (در مسیرهایی در محدوده مورد مطالعه) ثبت شده اند.

یافته ها: با توجه به نتایج بدست آمده می توان به این مسئله توجه کرد که در هر یک از عوامل بررسی شده در پهنه مورد مطالعه، یکی از معیارهای سنجش در قالب مفهوم بعد زمان، بصورت برجسته تری نمایان است. بطوری که گاهی عوامل انسان ساخت بیشتر بر محیط تسلط دارد و گاهی عوامل طبیعی محیط با همراهی عوامل انسان ساخت در محیط حضور پررنگ تر دارند.

نتیجه گیری: در ارزیابی پژوهش حاضر مسیره های مورد بررسی در کیفیت بصری، مسیر شماره ۲ بیشتر مورد توجه است که نیاز به برنامه ریزی و طراحی مدونی دارد که بتوان عناصر هویت بخش محدوده احیا شوند. بسته به ویژگی های فضایی محدوده مورد مطالعه دیدهای پیاپی و مرتبط منجر به ایجاد ارزش های سه بعدی بسیاری می شود. این دیدهای متوالی با حرکت از مسیری به مسیر دیگر تأکید و تأثیرپذیری قوی در ناظر ایجاد می کند.

واژگان کلیدی: ارزیابی، ادراک منظر، کیفیت بصری - فضایی، منظر شهری، منطقه یک تهران

مقدمه

متممادی از یک مجموعه در ذهن ناظر نقش می‌بندد و ارزش‌های منظر شهری را در ابعادی دینامیک تنوع می‌بخشد. این فرایند پویا در منظر شهری نیاز به حرکت دارد و شامل صرف زمان می‌گردد. حرکتی که در هر زمان همراه با دیدی نو، بسته به ویژگی‌های فضا حاصل می‌گردد و به دیدهای پیاپی و مرتبط منجر می‌شود که ارزش‌های سه‌بعدی بسیاری را در خود نهفته دارد. دیدهای متوالی با حرکت از مکانی به مکانی دیگر تأکید و تأثیرپذیری قوی از بعد سوم در ناظر ایجاد می‌کند. در دیدهای متوالی جنبه واکنشی و پرهیجانی نهفته است که به ناظر ضمن حرکت در فضای شهری مطلوب دست می‌دهد. لذا مفهوم دیدهای متوالی، بار معنایی خاصی در منظر شهری یافته است و به‌عنوان یکی از تکنیک‌های سنجش کیفیت فضا شمرده می‌شود. در حالت کلی زمینه دیدهای متوالی، یک بحث و نمایش مقایسه‌ای بسیار خوب از تجربه‌های بصری از زیباشناختی حرکت در درون محیط‌های شهری را مطرح کرده است (کرمونا و تیزدل، ۱۳۹۰). با توجه به اهمیت مفاهیم ذکر شده در بحث مفهوم منظر شهری انتخاب یک مسیر حرکتی واجد شرایط و خصوصیات جذاب با وجود دیدهای متنوع در طول مسیر، حضور عناصر جذاب بصری و فاکتورهای کالبدی و توپوگرافی نظیر تغییر مسیر حاصل از پیچ‌های متوالی و شیب و... اهمیت دارد. لذا با توجه به این عوامل نواحی منطقه یک تهران علاوه بر داشتن بافت شهری قابل توجه دارای مناظر طبیعی زیبا می‌باشد که به‌عنوان محدوده مورد مطالعه ما انتخاب گردید. با توجه به مطالب مطرح شده سوال اصلی تحقیق حاضر ارزیابی کیفیت بصری - فضایی منظر شهری ناحیه ۸ منطقه یک تهران که در حال حاضر در گذر زمان چگونه است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

ساختار شهر مجموعه‌ای است مرکب از یک ستون فقرات و شبکه‌ای به هم پیوسته که شهر را در کلیت آن انسجام می‌بخشد. این مجموعه سازمان فضایی-کالبدی شهر می‌باشد (Zhou & Gao, 2018). عنصر کیفیت در محیط شهری پدیده‌ای نیست که به سادگی قابل اندازه‌گیری با شناسایی باشد (ذکاوت و سادات دهقان، ۲۱۶۱۳۹۵). لیکن شاید بتوان مفهوم آن را توسط مجموعه‌ای از عوامل مرتبط تشخیص داد، به منظور شناسایی دقیق کیفیت‌های عرصه عمومی، باید عناصر سازنده و مؤلفه‌های کیفی عرصه عمومی شناسایی شود، چرا که مردم روزانه از عرصه‌های عمومی شهر، خیابان‌ها، محله‌ها و فضاهای اطراف محل کار خود استفاده می‌کنند و خواه ناخواه کیفیت این فضاها بر زندگی روزانه آن‌ها و احساس خوشایند آن‌ها از فضا تأثیرگذار است، کارمونا عناصر سازنده فضای عمومی را شامل چهار عنصر کلیدی ساختمان‌ها، محوطه‌سازی سخت و نرم، زیر ساخت‌ها و کاربری‌ها می‌داند. لیکن معتقد است آگاهی از عناصر به تنهایی بدون این که بدانیم چگونه این عناصر در کنار هم کیفیت‌های فضای

منظر شهری کلیت ذهنی تعامل میان انسان و محیط است که حتی پس از ترک محیط، تصویری ذهنی آن در خاطر انسان می‌ماند؛ ارتباط متقابل شخص و مکان در شکل‌گیری کیفی منظر شهر تأثیرگذار است. در حالت کلی منظر شهری مجموعه‌ای از گشتالت است. وقتی کلیتی، ذهنی می‌شود که آن معنایی استوار داده شود که از ظرفیت فرهنگی یا منطقه‌ای اقتباس شده است. منظر شهری در واقع کمیت به هم پیوسته‌ای از نمادها و نشانه‌ها است که به مفاهیم، ارزش‌ها، معانی و چیزهایی شبیه به آن واقعیت می‌بخشد (apoport, 1977).

ویژگی اصلی مفهوم منظر شهر، آن است که به‌عنوان یک پدیده "عینی-ذهنی"؛ "انسانی-کالبدی"، یک ساختار اجتماعی-فضایی مطرح گردد و به‌عبارت دیگر منظر شهری پدیداری است که تنها از طریق تجربه انسانی در تعامل میان انسان و محیط آشکار می‌گردد. این مفهوم از مفهوم فضایی و سه‌بعدی کالبدی فراتر رفته و با لحاظ گردیدن، بُعد معنا و زمان یک تحول چارچوبی از پارادایم فضا به پارادایم مکان دانست. اگر گفته کریستین نوربرگ شولتر^۱ که «مکان فضایی است که معنایی بدان افزوده شده باشد و وظیفه طراح متجسم نمودن معناست را، بپذیریم»، در این صورت وظیفه طراحانی که درصدد خلق منظر شهری باشند باید جست‌وجو و کشف معنای تاریخی، طبیعی و فرهنگی در محیط شهری و عینیت بخشیدن به آن‌ها در قالب‌های کالبدی - بصری تعریف نمود. در حالت کلی اگر موضوع منظر شهری را از جنس مقوله‌های دوجوهی به شمار آورد که از یک سو به مؤلفه‌های محسوس عمدتاً (بصری) مربوط بوده و از سوی دیگر به شرایط ذهنی فضا شامل ابعاد هویتی نظر می‌کند، وجود مذکور را می‌توان با استفاده از طراحی شهری چهاربعدی و درک اثر فوق‌العاده آن در قالب مفهوم (حرکت-درک) در جهت رسیدن به زیبایی محیطی فضای شهری مورد تأکید قرارداد.

ساختار کالبدی شهر از دیدگاه مورفولوژی الگوهای متفاوتی دارد که هر کدام از این الگوها دارای صورت‌های هندسی و منظم و یا دارای فرم‌های غیرمنظم و اندام‌واره هستند (Wang et al, 2018). اهداف نهایی مطالعات مورفولوژیک شهری در سه جنبه اهداف توصیفی-تبیینی (که عموماً با هدف توسعه نظریه ساخت شهر صورت می‌گیرد)، اهداف تجویزی (که معمولاً با هدف توسعه نظریه طراحی شهرها انجام می‌شوند) و نهایتاً اهداف انتقادی (که عموماً تفاوت و تشابهات بین آنچه باید ساخته شود و آنچه ساخته شده است) را مورد بررسی قرار می‌دهد، صورت می‌پذیرد (Xu et al, 2017).

همان‌گونه شهر در حالت کلی موجودی زنده است که متشکل از نظام‌ها و شبکه‌های منسجم و گاه گسسته‌ای از فضاهای به هم پیوسته است که کیفیات بصری متنوعی را عرضه می‌کند. این فضاهای مرتبط در چنین ترکیبی، در یک توالی بصری ادراک می‌گردد. این ادراکات در مجموع به‌گونه‌ای مناظر

از طریق نرم‌افزار Gis^۱ به ارزیابی ویژگی‌های بصری با استفاده از تکنیک‌های مورداستفاده برای محاسبه دید از طریق مشاهده چشم‌انداز و مطالعه الگوهای فضایی با در نظر گرفتن دیدگاه واقعی درک پرداخت.

دیونت و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان "آزمون اعتبار یک روش مینی برای ارزیابی بصری در منظر" به ارزیابی بصری عینی از سازه‌ها در منظر شهری که یک نوع شبیه‌سازی عکس‌ها از نماهای عمومی بود، پرداختند.

سوهایی (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان "فرم اثربخشی و محتوای برنامه محلی به عنوان یک ابزار برای کیفیت زندگی در منطقه شهری" در مورد فرمول اثرگذاری نظری و محتوای طرح محلی به عنوان یک ابزار برای کیفیت زندگی در شهر پرداخت. اینکه تا چه حد برنامه‌های محلی می‌توانند از توسعه در ایجاد کیفیت زندگی حمایت کنند.

گاوریلیدیس و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان "شاخص کیفیت چشم انداز شهری - ابزار برنامه‌ریزی برای زیبایی شهری مناظر و بهبود کیفیت زندگی" بیان کردند بهبود کیفیت زندگی چشم‌انداز شهری می‌تواند به عنوان شاخص کیفیت بالا یا پایین استفاده شود. تاکید بر این رویکرد نیازی به مقدار زیادی از منابع لازم ندارد و می‌تواند یک طرح کلی در یک شهر را در کوتاه مدت تولید کند.

دولابی شاعری (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان "بازخوانی ارائه‌های بصری در بافت تاریخی بوشهر" به تحلیل موضوع نظام بصری به وسیله معیارهای سنجش و ارزیابی در بافت تاریخی بوشهر با هدف بیان راهکارهایی که بتوان در کنار برخورداری از عملکرد مناسب، قابلیت ادراک مناسب برای ناظر را فراهم نماید، پرداخته است.

سجاد زاده و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان "تبیین ابعاد موثر در جهت ارتقای خوانش منظر فضاهای شهری (مطالعه موردی: خیابان بافت مرکز شهر همدان)" به بررسی نحوه درنگ و میزان خوانش منظر شهری آتی سوی مردم و کاربران فضاها از ابعاد موثر در تبیین منظر خیابان‌ها پرداختند و دو بعد عینی وقتی در سه مقوله زیباشناختی (ذهنی - عینی)، معنایی، ادراکی، عملکردی - فعالیتی و ۵۹ شاخص را طبقه‌بندی و ارائه دادند.

شاملو (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان "تبیین مفهوم شناختی معیارهای زیبایی‌شناسی در منظر شهر" منظر شهری را به عنوان یک سیستم زنده مورد بحث قرار داده و به این نتیجه رسید که منظر شهری جنبه عینی یا قابل ادراک محیط است که به نوبه خود واجد فرم، عملکرد، معنا و بالأخص زیبایی است.

متولی (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان "بار سیاسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی" با استخراج مجموعه‌ای از معیارها در ارتباط با مفاهیم کیفیت زیبایی و دیدهای متوالی مجموعه‌ای از

عمومی را می‌سازند ارزش چندانی ندارد. این کیفیت‌ها هستند که محل فعالیت‌های انسانی هستند (همان: ۲۱۷). مفهوم کیفیت، استناد به درجه مرغوبیت شن، کالا و با خدمات دارد (کارمونا، ۱۳۸۸: ۷). کوین لینچ در سیمای شهر مفهوم قابلیت مشاهده را مطرح کرده و این‌گونه تعریف می‌کند: قابلیت مشاهده، کیفیت فیزیکی یک شیء است که به آن احتمال بالای فراخوانی یک تصویر نوری در هر ناظر را می‌دهد. رنگ، شکل و آرایش است که ساخت و وضوح شناسایی، قدرت ساختار و تصویر ذهنی بسیار مفید از محیط زیست را تسهیل می‌کند (Al-Kodmany, 2001:255). شهرهای برخوردار از محیط بصری مطلوب قادرند تا وسعت بخشیدن به تجربه زیباشناختی شهروندان، موجبات ارتقای تصویر ذهنی جامعه از خویش و تقویت غرور مدنی آنان را فراهم ساخته و با اعتلاء بخشیدن به وجه شهر در سطح ملی و بین المللی، توان رقابتی شهر را برای جذب هر چه بیشتر سرمایه و اقشار خلاق تقویت نماید. اگر چه در طول تاریخ، مطرح نوآورانه شهرها معمولاً در پی رشد اقتصادی شهرها رخ داده است، اینک در عصر جهانی شدن و رقابت میان شهرها ظاهره روند معکوسی به چشم می‌خورد که بر پایه تحقیقات جدید، در توسعه اقتصادی شهرها از طراحی شهری به عنوان یک ابزار استفاده می‌شود (گلکار، ۱۳۸۷). عماران و طراحان شهری به هنگام طراحی شهری نیازمند درک و شناخت صحیح این مفهوم تأثیرگذار برای درک ناظر می‌باشد (کارمونا، ۱۳۸۸). زیبایی منظر شهر، زمانی حاصل می‌گردد که شکل، مقیاس و زیبایی ساختمان‌هایی که شریک در ایجاد این منظر هستند، مورد تمجید قرار گرفته شود (شیخی و رضایی، ۱۳۹۶). در حقیقت سیمای شهر، همچون دستخط یک شخص، اطلاعات مهمی را درباره‌ی ماهیت شهر ارائه می‌دهد (بمیان، ۱۳۲۱۳۹۰). منظر شهر، پدیده‌ای است که خود را به صورت عینی قابل ادراک به استفاده کنندگانش می‌نمایاند. یکی از جنبه‌های اصلی تأثیرگذار ساختمان‌های بلندمرتبه، تأثیر بر سیما و منظر شهری است چرا که ساخت این ساختمان‌ها در شهرهای مختلف باعث ارتقاء یا کاهش کیفیت سیما و منظر شهری شده است (محمودی، ۱۳۸۵). شهر متشکل از فضاهای متوالی با کیفیات بصری متفاوت است. این توالی فضایی در صورتی به وجود می‌آید که انسان در طول یک مسیر، فضاهای قابل تمایز از یکدیگر را ادراک کند و آن‌ها را به عنوان فضاهای مرتبط به هم تلقی نماید (درسخوان، ۱۳۹۳). فضاهایی که در چنین ترکیب بی‌پایانی شرکت داشته‌اند و به طور هم زمان قابل دیده شدن نیستند و در یک توالی بصری ادراک می‌شود. شهروندان با عبور از این فضاها، ادراکات حسی مختلفی را در اثر دریافت پیام‌های متنوع کسب می‌نمایند (دولابی و همکاران، ۱۳۹۵-۳۶). در زیر به بررسی پژوهش‌های دیگران در جهان و ایران در راستای موضوع تحقیق می‌پردازیم.

سانتیاگو (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان "اندازه‌گیری پارامترهای بصری چشم‌انداز با استفاده از پیش‌بینی‌های عکس

راهکارهای طراحی منظر جهت افزایش کیفیت زیبایی را بیان کرد.

کریمی و مشاور (۱۳۸۵) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی رویکرد زیباشناسانه شهروندان تهرانی به ساختمان‌های بلند" به آیت‌م زیبایی‌شناسی از دیدگاه مردم و نظریات آن‌ها در ارزیابی ساختمان‌های بلند موجود در خیابان سعادت‌آباد تهران پرداختند.

گلکار (۱۳۸۵) در پژوهشی تحت عنوان "مفهوم منظر شهر" اهمیت منظر شهری را اینگونه توصیف می‌کند که کلیت شهر به مثابه یک متن ساختار یافته امکان قرائت و خوانش متون را برآورده می‌کند، سپس جایگاه منظر شهری در فرایند تعامل میان انسان و محیط را مورد بررسی قرار می‌دهد.

درک زیباشناسی از محیط شهری اساساً بصری و وابسته به زیبایی است. با وجود این تجربه، محیط‌های شهری همه حس‌های ما را دربر می‌گیرد و در بعضی شرایط شنوایی، بویایی و بساوی می‌توانند مهم‌تر از بینایی باشند. چنانکه «ون میس^۲» از طراحان درخواست می‌کند، که به ما اجازه دهید که سعی کنیم انعکاس فضایی را که طراحی می‌کنیم تصور کنیم. بوهایی که به وسیله مصالح ساطع می‌شود یا فعالیت‌هایی که آنجا اتفاق می‌افتد و لمس تجربه‌ای که آن فضاها ایجاد می‌کنند. درک بصری از محیط‌های شهری محصول ادراک و تشخیص است و آن چیزی است که ما را برمی‌انگیزد که درک کنیم (Carmona, 2003). به منظور ارزیابی کیفیت بصری منظر، از رویکردها و تکنیک‌های مختلفی استفاده می‌شود. از دیدگاه دانیل و وینینگ^۳، پنج رویکرد اصلی به منظور ارزیابی منظر وجود دارد که شامل رویکرد اکولوژیکی، زیبایی‌شناختی رسمی (صوری)، روان-فیزیکی، روان‌شناسی و پدیده‌شناسی (تجربی) می‌باشد. متعاقباً پیت و زوب^۴، روش‌های ارزیابی را به چهار الگوی اصلی حرفه‌ای، روان-فیزیکی، شناختی و تجربی (پدیده‌شناسی) دسته‌بندی کردند که در این میان دو رویکرد روان-فیزیکی و شناخت در زمینه ارزیابی منظر بسیار پرکاربردتر هستند (Drach, Etal, 2018). از دیدگاه بریگز و فرانس، از دو رویکرد اصلی مستقیم و غیرمستقیم در جهت ارزیابی منظر استفاده می‌شود که در رویکرد مستقیم، ترجیحات مردمی در مورد منظر، مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به دیدگاه‌های ذکر شده و همچنین موضوع پژوهش، دیدگاه دانیل و وینینگ و همچنین رویکرد زیبایی-شناسی صوری (رسمی) در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته شده است.

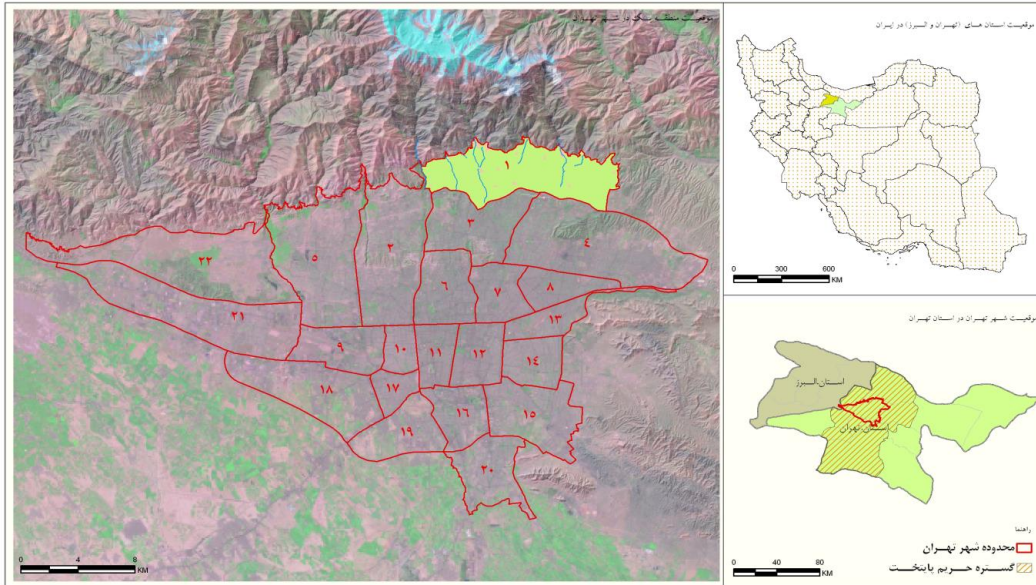
زیبایی‌شناسی صوری یا بصری یکی از متداول‌ترین روش‌ها در جهت ارزیابی منظر است که بسیار مورد استفاده طراحان شهری و طراحان منظر قرار می‌گیرد. تکنیک‌هایی که به منظور ارزیابی منظر از این روش استفاده می‌شوند شامل

چک لیست، ماتریس و تحلیل تصویری است که در این میان باتوجه به این موضوع که در روش ماتریس، تحلیل‌ها بهتر و دقیق‌تر صورت می‌گیرد، از این روش استفاده می‌شود (Kronert, Steinhardt, Volk, 2001).

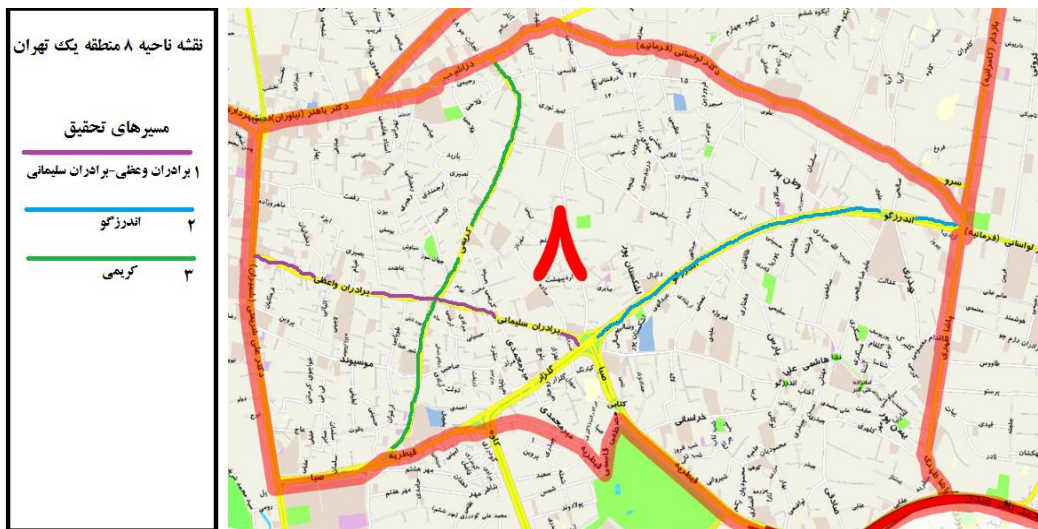
در زمینه ارزیابی کیفیت بصری منظر بر پایه روش ماتریس تاکنون افراد متعددی فعالیت داشته‌اند که از جمله می‌توان به مطالعات موک و همکاران^۵ در ارتباط با ویژگی‌های منظر خیابانی در کشور آمریکا، بولوت و یلماز^۶ در ارتباط با ویژگی‌های منظر کوهستانی در کشور ترکیه و آریازا و همکاران در ارتباط با ویژگی‌های منظر کشاورزی در کشور اسپانیا اشاره نمود (مثنوی، ۱۳۹۰). با توجه به اهمیت مطالب ذکر شده، انتخاب یک مسیر حرکتی واجد شرایط و خصوصیات ایده‌آل با داشتن دیدهای متنوع در طول مسیر، حضور عناصر جاذب بصری و فاکتورهای کالبدی و توپوگرافی نظیر تغییر مسیر حاصل از پیچ‌های متوالی و شیب اهمیت دارد. لذا با توجه به این عوامل، نواحی منطقه ۱ تهران انتخاب شد که علاوه بر داشتن بافت شهری قابل توجه دارای مناظر طبیعی زیبایی می‌باشد که با توجه به اهمیت منظر در این مقاله، بررسی چنین نمونه‌هایی می‌تواند در حصول کلیت موضوع مؤثر باشد.

مواد و روش‌ها

منطقه یک شهر تهران در شمالی‌ترین نقطه تهران قرار گرفته است. مرز شمالی منطقه بر مرز شمال تهران (دامنه‌های جنوبی رشته کوه‌های البرز) منطبق است و از غرب توسط رود دره درکه با منطقه ۲، از جنوب توسط بزرگراه‌های چمران، مدرس، صدر با منطقه ۳ و از جنوب شرقی توسط بزرگراه شهید بابایی با منطقه ۴ شهرداری تهران هم مرز است و از شرق به جاده لشکرک و پارک جنگلی قوچک محدود می‌شود (<http://region1.tehran.ir/Default.aspx?tabid=150>). لازم به ذکر است که در سال‌های اخیر محدوده قانونی منطقه یک پیوسته در حال تغییر بوده است. در این سال‌ها محدوده فرحزاد و درکه به منطقه ۲ پیوست و در سال ۱۳۸۴ در خلال تهیه الگوی توسعه منطقه، محلات شمالی بزرگراه ازگل از منطقه ۴ به منطقه یک ملحق شد. در سال ۱۳۸۵ و در چارچوب تهیه طرح تفصیلی محلات شمال بزرگراه بابایی به منطقه متصل گردید و بدین ترتیب کل ناحیه ۱۰ منطقه ۴ شهرداری تهران به منطقه یک پیوست. شهرداری منطقه یک دارای ده ناحیه و ۲۴ محله شهری (طبق محله بندی شورایی‌ها ۲۶ محله) می‌باشد.

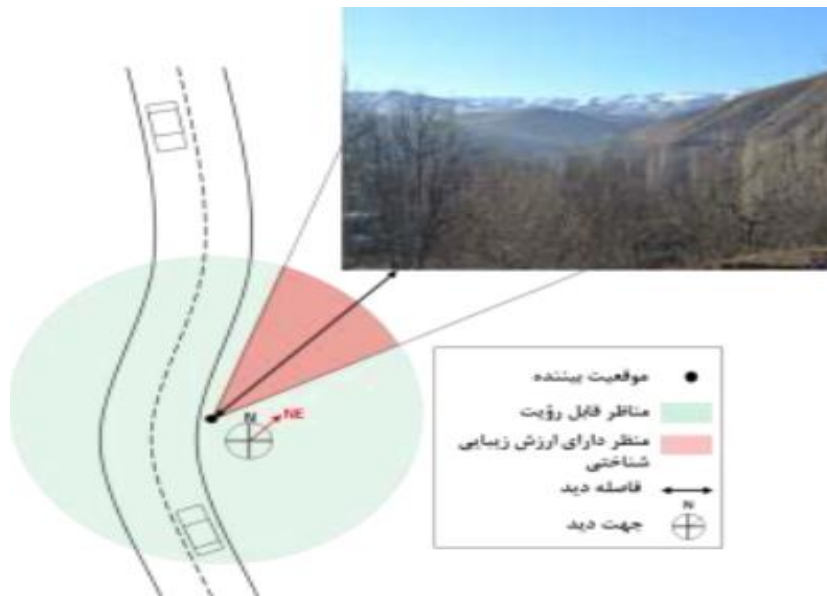
شکل ۱: معرفی عرصه پژوهش (طرح جامع شهر تهران، ۱۳۸۶)

شکل ۱: مسیرهای مشخص شده در پژوهش حاضر

به صورت تقریباً یکسانی درک می کنند. زمانی که گردشگران در موقعیت‌های متفاوت هستند، اندازه، نوع و کیفیت منظر اکولوژیکی که می توانند دریافت کنند، متفاوت است که در میزان ادراک منظر متفاوت ظاهر می‌شود. نزدیکی یا وارد شدن به مناطقی با پوشش‌های گیاهی متنوع، زیستگاه گیاهان و جانوران نادر با داشتن دیدهای تکرارنشده، اغلب مورد علاقه گردشگران است و تأثیر فراوانی در ادراک اکولوژیکی مناطق معمولی دارد؛ بنابراین مناطقی با یک یا چند مورد از این موارد، به عنوان منطقه حساس ادراک اکولوژیکی شناخته می‌شوند و هنگامی که گردشگران وارد این منطقه می‌شوند میزان ادراک آن‌ها بیشتر از زمانی است که خارج از آن به سر می‌برند.

رهیافت ادراکی ارزیابی کیفیت بصری مناظر: در این روش با بکارگیری ابزارهایی چون مکان یاب، قطب نما و دوربین عکاسی موقعیت بیننده و مناظر قابل رویت و تمامی موارد موثر در تحلیل دید و منظر از فاصله دید، ترکیب منظر، حرکت چشم بیننده برای هر منظر دارای ارزش زیباشناسی بررسی می‌شود. با حرکت در طول مسیرها، با مشاهده اولین مناظر دارای ارزش زیبایی شناختی، در طول شانه مسیر قرار گرفته و موقعیت دقیق بیننده به کمک مکان یاب و جهت دید با قطب نما مشخص شده و از مناظر عکس برداری می‌شود. روش برآورد میزان ادراک منظر: در این روش، به دلیل آنکه گردشگران گروه‌هایی با ادراک مشابه در منظر اکولوژیکی هستند، فرض بر این است که آنان مناظر اکولوژیکی مشابه را

شکل ۳: نمای شماتیک برداشت میدانی از مناظر

بنیم نیز تأثیر می‌پذیرد. مثلاً ورود به یک فضای بزرگ از طریق فضایی کوچکتر، می‌توان موجب شود که فضای بزرگ با هیبت برسد و حرکت می‌تواند به عنوان یک سکانس مصدر خوانده شود (ماتلاک، ۱۳۸۸).

ب) معیارهای زیباشناسی در بستر زمان

در مبحث منظر شهری با در نظر گرفتن ابزار طراحی شهری، برخورد بصری با این منظر از کار جان نش^۷ در ابتدای قرن ۱۹ شروع شده و در کار سیت^۸ در انتهای قرن ۱۹ دیده شده، اما نهایتاً فلسفه تئوری منظر شهری کاملاً به نظریه ساکن وابسته است. اشخاصی مانند راب کری^۹ که نظریه پردازان دیگری در زمینه منظر شهری هستند نیز به مبحث عدم تکنیکی درک از منظر اشاره کرده‌اند. الگوهای منظر شهری شامل:

- ۱) الگوی «منظر شهری، آرایشی- تزئینی» (متناظر با الگوهای پیش طراحی شهری و طراحی شهری آرایشی)؛
- ۲) الگوی «منظر شهری عملکردگرا- برنامه محور» (متناظر با الگوی طراحی شهری عملکردگرا)؛
- ۳) الگوی «منظر شهری ادراکی- زمینه‌گرا» (متناظر با الگوی طراحی شهری عملکردگرا)؛
- ۴) الگوی «منظر شهر، پایدار» (متناظر با الگوی طراحی شهری پایدار) «گلکار، ۱۳۸۷».

ج) *توالی فضایی^{۱۰} و تنوع^{۱۱}*

دو معیار تنوع و توالی فضایی در هنگام تناسب و ارتباط می‌توانند در مفهوم زیبایی بعد زمان و حرکت بسیار حائز اهمیت باشند. تنوع به عنوان گوناگونی عناصر و اجزای یک پدیده در حد متعادل و متناسب که از طریق افزایش عناصر در مقیاس‌ها و لایه‌های متعدد و متضاد با هم تعریف می‌گردند

در اینجا محقق بر آن است که با برداشت میدانی و پرسش‌نامه بتواند ارتباط با ادراک‌کننده‌های مختلف داشته باشد و با دستیابی به نیازها و ادراکات ذهنی آنان محدوده مورد مطالعه را نشان دهد تا ابزاری جهت شناسایی کیفیت بصری- فضایی منظر شهری باشد. این پژوهش مفاهیم کلی منظر شهری، بعد زمان، مبحث حرکت ناظر و ادراک آن تا اهداف استخراج معیارهای مرتبط با مفهوم دیده‌های تصویری که نهایتاً نتایج آن در قالب معیار و شاخص مشخص می‌گردد. این پژوهش از نوع تحلیل محتوا، بوده که با روش اکتشافی انجام گرفته است. داده‌های مورد استفاده از شهرداری منطقه مورد مطالعه تأمین شده‌اند. مدل مورد استفاده تحلیل شبکه شهری بوده است. آزمون تی تک نمونه زوجی (در نرم- افزار SPSS) به منظور تایید افزایش کارایی عملکردی محدوده به کار رفته است.

یافته‌های تحقیق

الف) بُعد زمان در منظر شهری

ارتباط اجزا در ساختار فضایی به طوری مورد توجه است که می‌توان آن را مجموعه‌ای از ترکیب فضاهای ایستا و پویا نامید و این ترکیب و مجموعه باید به صورت یک کل منسجم باشد. همان طوری که هر فضا باید با فضای مجاور ارتباط داشته باشد، این ارتباط ممکن است از نظر تقابل فضاها مورد بررسی واقع باشد یا برحسب تناسب و ترکیب و مصالح و مانند آن‌ها. در هر حال، گیرایی و کشش بصری با حرکت از فضایی به فضای دیگر افزایش می‌یابد (توسلی، ۱۳۸۲). در حالت کلی در این سلسله ارتباطاتی که میان این فضاها روی می‌دهد این کشش بصری در وادی زمان و حرکت رخ می‌دهد، با حرکت‌ها، پرسپکتیو مکان نیز از نظر فیزیکی تغییر می‌کند. درک ما از درک مکان از آنچه که قبلاً تجربه شده و آنچه انتظار داریم

الف) شاخص‌های تحلیل فضایی

تابع دسترسی بلوک‌ها: این شاخص دسترسی از هر بلوک به سایر بلوک‌ها در نواحی منطقه ۱ تهران از حد متوسطی برخوردار است. در قسمت‌هایی که بلوک‌ها دانه بندی کوچک یا متوسطی دارند میزان دسترسی آن‌ها به سایر بلوک‌ها بالاتر می‌باشد. در این راستا بلوک‌های درشت دانه که در نواحی منطقه تعداد پایینی هم ندارند باعث ایجاد اختلال در دسترسی‌ها می‌کنند و میزان دسترسی کلی را پایین‌تر می‌آورد. در عین حال عدم وجود دسترسی مناسب در بلوک‌های درشت دانه و تعدد میزان بن بست‌ها (انسداد شبکه) باعث کاهش میزان دسترسی می‌شود.

تابع جاذبه بلوک‌ها، بیان می‌کند که دو بلوک از میزان جذابیت بالایی برخوردارند. یعنی تعداد بازدیدکننده از این بلوک‌ها درصد بالاتری دارد و تعدد عبور از شبکه دسترسی این قسمت بیشتر است. این امر باعث افزایش تراکم ترافیکی می‌شود و همانطور چون میزان دسترسی از شرایط مناسبی برخوردار نیست و در عین حال جاذبه بالاست، پس جذابیت بالا و دسترسی پایین در این محدوده مشکلات ترافیکی و تراکمی ایجاد می‌کند.

تابع بینابینی بلوک‌ها، در قسمت شمال شرقی و همینطور بلوک‌های اطراف در قسمت غربی و بلوک مرکزی در اطراف درشت‌دانه‌ترین بلوک در قسمت غربی از بالاترین میزان بینابینی برخوردار است و از این روتراکم جمعیتی در این بلوک‌ها به علت بالا بودن میزان قرارگیری آن‌ها در مسیرهای مبدا و مقصد بالاتر می‌باشد.

تابع نزدیکی بلوک‌ها، از بالاترین میزان نزدیکی برخوردار هستند. یعنی طول مسافت سفر از آن‌ها به سایر نقاط محدوده کمتر است و چند بلوک مرکزی و شمال غربی و جنوبی محدوده از نزدیکی متوسطی برخوردارند، که این موضوع به دلیل عدم سلسله مراتبی بودن معابر طول سفرها را بالاتر و میزان نزدیکی را پایین‌تر می‌آورد.

تابع مستقیم بودن بلوک‌ها، در قسمت‌هایی از بافت که شبکه دسترسی شکل منظم‌تری دارد و از الگوی شطرنجی پیروی می‌کند، میزان مستقیم بودن درصد بالاتری دارد و سهولت دسترسی از مسیرهای مستقیم بالاتر است (شمال شرق محدوده) ولی در قسمت‌هایی که بافت حالت ارگانیک دارد و شکل شبکه آن طراحی نشده، و مسیرها با عرض و طول کمتر و دارای نودهای بیشتری هستند شدت مستقیم بودن کمتر است.

با توجه به نقشه‌های خروجی از مدل تحلیل شبکه شهری می‌توان چنین نتیجه گرفت، تمرکز و نقش انگیزی شاخص‌های مرکزیت از دیدگاه ریخت‌شناسی در محدوده با توجه به دانه‌بندی و محل قرارگیری بلوک‌ها و قطعات و همینطور نحوه شکل‌گیری شبکه در این محدوده و بررسی تحلیلی دسترسی‌ها از لحاظ مکان‌یابی و شکلی، میزان عرض معابر و

هم سبب کاهش مقیاس شده و کنترل آن به سمت منظر ایده‌آل متوجه یابد، از لحاظ توالی فضایی که بیشتر مورد توجه این پژوهش به عنوان رکن اصلی و از دید «کالن» کلیدی‌ترین معیار زیبایی یک منظره باشد با مفهوم حرکت در ارتباط است که نهایتاً میحث سکناس‌ها و دیدهای پی در پی او در این زمینه کاملاً رکن اصلی بودن آن را نشان می‌دهد و وقتی که در منظره (خیابان و فضای باز) در آن واحد در حافظه قرار می‌گیرند، یک کنار یکدیگر، شهر سرزنده‌تر شده و در غیر این صورت شهر در کنار ما بدون شکل و جنبش ظاهر می‌شود (Gibson, 1950).

د) وحدت و پیچیدگی^{۱۲}

معیار پیچیدگی و وحدت نیز باید در مبحث کاربری زیبایی از معیارهای اصلی محسوب می‌گردد. یکی از اصول طراحی که شامل چیدمان عناصر به گونه‌ای است که یک کل پیوسته را به وجود آورد. اگر هر چهره جز دارای معنی است و ممکن است اجزا دارای سلسله مراتبی باشند، اما مضمون اصلی پیوستگی آن‌ها اهم به ساختی که متشکل از اجزا است (Arthur, 1977). در عین حال نیز پیچیدگی به معنای نوعی یونیفورم^{۱۳} و ریتمی^{۱۴} گوناگون ایجاد وحدت در مناظر شهری می‌باشد. از نظر کالن این معیار باعث تحریک حس بصری و ارتقای کیفیت فضا خواهد شد (کالن، ۱۳۸۲). این معیار علاوه بر تنوع، به غنای اجزای منظر، نظیر پوشش گیاهی، آب، کف، دیوارها و... خصوصیات الگوهای محیط، نحوه ارتباط این الگوها با یکدیگر نیز دلالت دارد (متولی، ۱۳۸۹).

ذ. تضاد و یک مرتبگی^{۱۵}

تضاد باعث تشخیص تفاوت عناصر از هم می‌شود. همچنین در ادراک بصری، تضاد سبب تشخیص تمایز یکی شی از اشیای دیگر می‌شود. بیشترین تضاد در فرم، مباحث و رنگ یک منظر وجود دارد (Tang, 2007). در دیگر جهت معیار یک-مرتبگی به تحریک حس اکتشاف در فضا با ایجاد جذابیت فضا برای ناظر اشاره می‌کند. این امر به نوعی فاش کردن یک راز است، حسی که هر چه بیشتر در آن دقت کرد، مفاهیم بیشتری از آن آشکار می‌گردد. در دیدهای پی در پی لزوم توجه به تفاوت‌ها و تباین کالبدی و بصری، تأکید، اختلاف سطح، در استتار قراردادن نما انحراف، منحصر به فرد بودن و نشانه-گذاری کردن فضا به منظور ایجاد حس یک مرتبگی در ناظر حائز اهمیت می‌باشد (متولی، ۱۳۸۹).

تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش ابتدا شاخص‌های تحلیل فضایی و سپس شاخص‌های کیفیت بصری برای ناحیه ۸ منطقه ۱ تهران مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱: تحلیل شاخص‌های فضایی

بعد	شاخص
دسترسی	۱- میزان متوسط تابع دسترسی در کل محدوده؛
	۲- دسترسی بالا در قطعات با دانه‌بندی متوسط؛
	۳- تمرکز بالای دسترسی در قطعات دارای بافت شطرنجی؛
جاذبه	۱- میزان پایین تابع جاذبه در کل محدوده؛
	۲- وجود قطعات با جذابیت بالا؛
بینابینی	۱- درصد پایین تابع بینابینی در کل قطعات محدوده؛
	۲- وجود قطعات با درصد بینابینی بالا؛
نزدیکی	۱- درصد بالای تابع نزدیکی در قطعات دارای دسترسی بین قطعه‌ای؛
	۲- تمرکز تابع نزدیکی در قطعات با مسیرهای کوتاه بین قطعه‌ای؛
مستقیم بودن	۱- وجود حد متوسط مسیرهای مستقیم به مسیرهای کوتاه در بافت؛
	۲- تمرکز تابع مستقیم بودن در اطراف بافت شطرنجی محدوده؛

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۲: مولفه‌های پژوهش حاضر

الگوی خیابان (دسترسی)	الگوی بلوک	الگوی بلوک
اولین و تاثیرگذارترین مولفه	دومین عامل تاثیر	سومین عامل تاثیر گذار
کالبدی	گذار (مساحت و	(مساحت، شکل و
(در قالب طول-عرض)	شکل بلوک)	چیدمان قطعات)

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

ب) شاخص‌های کیفیت بصری

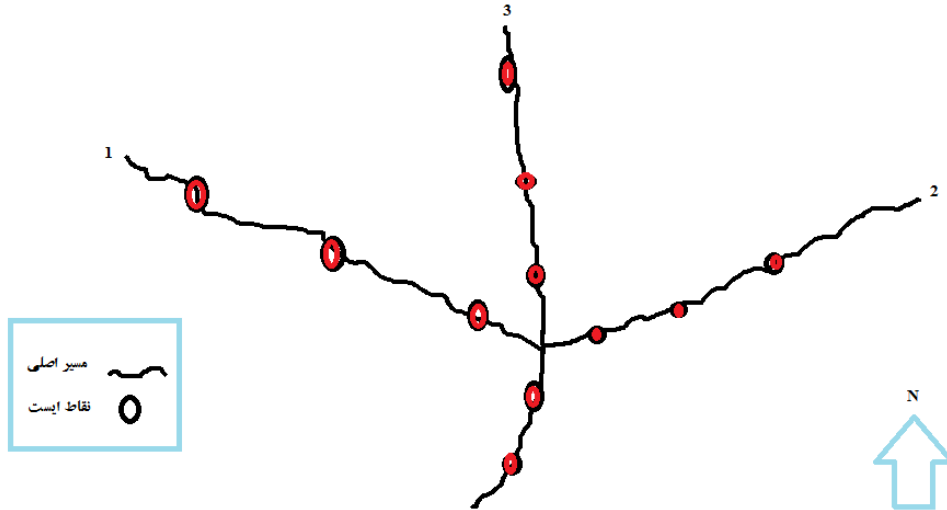
در بررسی مسیرهای موجود در محدوده مورد مطالعه مبنا ارزیابی رهیافت ادراکی بوده که بر اساس دید ناظر صورت گرفته است. در اینجا منظره‌ها و مکان‌های منظره با دوربین ثبت شده‌اند. توصیف شرایط در مسیرهای مورد مطالعه در جدول زیر نشان داده شده است.

نقاط مهم جهت تماشای در مسیرهای تعیین شده در شکل زیر نشان داده شده است، که در مسیرهای مشخص شده توجه بازدیدکنندگان را به سوی خود جلب می‌کند. در هر بخش نقاط مکث مورد تحلیل قرار گرفته است.

درصد بالاتری دارد. همانطور که از تحلیل‌ها پیداست عدم وجود دسترسی مناسب در این قسمت و بن بست بودن دسترسی‌ها با وجود مساحت بالای قطعه و اختلال در تسلسل گره‌ها به بناها در مدل تحلیل شبکه شهری در قطعه و بلوک و همینطور عدم وجود تابع مستقیم بودن (عدم وجود دسترسی) در قسمت شرقی و وجود قطعات و بلوک‌ها با جاذبه و بینابینی بالا در این قسمت، این قسمت از بافت از لحاظ ریخت‌شناسی درگیر مشکل بوده و همین معضلات شکلی باعث ایجاد تداخلات ترافیکی در بافت، افزایش حجم ترافیک در معابر و همینطور تراکم جمعیتی بالا در عبور ها و سفرهای روزانه می‌کند. همینطور، با توجه به نتایج به دست آمده در محدوده مورد مطالعه مولفه‌های اصلی کیفیت منظر شهری بلوک، قطعه و خیابان می‌باشند. هر کدام از مولفه‌ها با تفاوت‌های شکلی خود تأثیرات متعددی در بافت می‌گذارند، به عنوان مثال ایجاد گشادگی و یا اختلال در شبکه دسترسی و ایجاد تراکم‌های بالا از لحاظ جمعیتی و ترافیکی در بافت از عوامل اصلی بروز معضل در کالبد فضای شهری می‌باشند.

جدول ۳: شاخص‌های کیفیت بصری

حالت دید	امتیاز	توصیف شرایط
موقعیت بیننده	۳	منظره زیر پای بازدیدکننده
	۲	منظره پیش روی بازدیدکننده
	۳	منظره بالای سر بازدیدکننده
فاصله دید	۱	فاصله ۱-۴۰۰ متر باشد
	۲	فاصله ۴۰۰-۸ کیلومتر باشد
	۳	بیش از ۸ کیلومتر باشد
ترکیب منظره	۱	منظره از یک جنس باشد
	۲	منظره از چند جنس باشد
	۳	در منظره پدیده فوق العاده‌ای وجود داشته باشد
شکندگی بصری	۱	وجود عوامل انسانی برهم زننده منظر و اغتشاشات بصری
	۲	اندک تغییر دیگر منظر منجر به اغتشاشات بصری خواهد شد
	۳	تغییر اندک و مطلوب مناظر
	۴	عدم تغییر منظر طبیعی
حرکت چشم بیننده	۲	جلب توجه بیننده به منظر بدون خیره ماندن به آن
	۴	منظر خارق العاده و خیره کننده چشم

شکل ۴: مسیرهای مشخص شده در تحقیق

جدول ۴: مسیرهای مشخص شده در تحقیق

نام مسیر	موقعیت بیننده		فاصله دید			ترکیب منظر			شکندگی بصری		حرکت چشم بیننده		بهترین جهت دید	
	پرتو	هم رتبه	پایین تر	بزرگ نما	میان نما	دورنما	یکپوخت	گونگون	برجسته	زیاد	متوسط	کم		ندارد
مسیر ۱														
نقطه ۱														شرق
نقطه ۲														غرب
نقطه ۳														جنوب

جدول ۵: مسیرهای مشخص شده در تحقیق

نام مسیر	موقعیت بیننده		فاصله دید			ترکیب منظر			شکندگی بصری		حرکت چشم بیننده		بهترین جهت دید	
	پرتو	هم رتبه	پایین تر	بزرگ نما	میان نما	دورنما	یکپوخت	گونگون	برجسته	زیاد	متوسط	کم		ندارد
مسیر ۲														
نقطه ۱														شرق
نقطه ۲														غرب
نقطه ۳														جنوب

جدول ۶: مسیرهای مشخص شده در تحقیق

نام مسیر	موقعیت بیننده		فاصله دید			ترکیب منظر			شکندگی بصری		حرکت چشم بیننده		بهترین جهت دید	
	پرتو	هم رتبه	پایین تر	بزرگ نما	میان نما	دورنما	یکپوخت	گونگون	برجسته	زیاد	متوسط	کم		ندارد
مسیر ۳														
نقطه ۱														شرق
نقطه ۲														غرب
نقطه ۳														جنوب

ج) بررسی تاثیرگذاری شاخصه‌ها

آزمون تی تک نمونه زوجی (پارامتریک)، آزمونی است که میانگین‌های افراد یکسان، اجسام یا واحدهای مرتبط را با یکدیگر مقایسه می‌کند. دو میانگین معمولاً دو زمان مختلف را

نشان می‌دهند (مثلاً پیش یا پس از آزمون، مداخله یا اعمال تغییرات در دو نقطه زمانی) یا دو حالت مختلف اما وابسته. هدف از انجام این آزمون تعیین این مطلب است که آیا شواهد آماری تفاوت میانگین بین مشاهدات زوجی انجام شده

جدول ۷: آماره‌های مرتبط با شاخص تحلیل شبکه شهری (آزمون تی تک نمونه زوجی)

متغیرها	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد میانگین
جفت ۱ دسترسی پیش از تغییر	۶.۷۴۷۳	۹۱	۹.۰۷۳۲۷	۰.۹۵۱۱۴
دسترسی پس از تغییر	۳.۸۹۰۱	۹۱	۴.۹۷۶۵۰	۰.۵۲۱۶۸
جفت ۲ بینابینی پیش از تغییر	۱۲.۹۰۱۱	۹۱	۳۶.۳۸۳۴۷	۳.۸۱۱۴۰۲
بینابینی پس از تغییر	۶.۳۹۵۶	۹۱	۱۴.۲۳۰۵۵	۱.۴۹۱۷۷
جفت ۳ مستقیم بودن پیش از تغییر	۳.۶۴۸۲	۹۱	۴.۱۷۱۴۱	۰.۴۳۷۲۸
مستقیم بودن پس از تغییر	۲.۶۲۰۸	۹۱	۳.۰۱۸۹۹	۰.۳۱۶۴۸
جفت ۴ نزدیکی پیش از تغییر	۰.۰۶۲	۹۱	۰.۱۹۱۸	۰.۰۲۰۱
نزدیکی پس از تغییر	۰.۰۷۳	۹۱	۰.۲۰۲۵	۰.۰۲۱۲
جفت ۵ جاذبه پیش از تغییر	۰.۱۰۶	۹۱	۰.۶۵۸۰	۰.۰۶۹۰
جاذبه پس از تغییر	۰.۱۰۶	۹۱	۰.۶۵۸۰	۰.۰۶۹۰

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۸: رابطه همبستگی بین متغیرها

متغیرها	تعداد	همبستگی	Sig.
جفت ۱ دسترسی پیش از تغییر و دسترسی پس از تغییر	۹۱	۰.۸۱۱	۰.۰۰۰
جفت ۲ بینابینی پیش از تغییر و بینابینی پس از تغییر	۹۱	۰.۵۴۷	۰.۰۰۰
جفت ۳ مستقیم بودن پیش از تغییر و مستقیم بودن پس از تغییر	۹۱	۰.۸۲۵	۰.۰۰۰
جفت ۴ نزدیکی پیش از تغییر و نزدیکی پس از تغییر	۹۱	۰.۹۳۱	۰.۰۰۰
جفت ۵ جاذبه پیش از تغییر و جاذبه پس از تغییر	۹۱	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

شهردر حالت کلی موجودی زنده است که متشکل از نظام‌ها و شبکه‌های منسجم و گاه گسسته‌ای از فضاهای به هم پیوسته است که کیفیات بصری متنوعی را عرضه می‌کند. این فضاهای مرتبط در چنین ترکیبی، در یک توالی بصری ادراک می‌گردد. این ادراکات در مجموع به گونه‌ای مناظر متممادی از یک مجموعه در ذهن ناظر نقش می‌بندد و ارزش‌های منظر شهری را در ابعادی دینامیک تنوع می‌بخشد. این فرایند پویا در منظر شهری نیاز به حرکت دارد و شامل صرف زمان می‌گردد، حرکتی که در هر زمان همراه با دیدی نو، بسته به ویژگی‌های فضا حاصل می‌گردد و به دیدهای پیاپی و مرتبط منجر می‌شود که ارزش‌های سه بعدی بسیاری را در خود نهفته دارد. دیدهای متوالی با حرکت از مکانی به مکانی دیگر تأکید و تأثیرپذیری قوی از بعد سوم در ناظر ایجاد می‌کند. در دیدهای متوالی جنبه واکنشی و پرهیجانی نهفته است که به ناظر ضمن حرکت در فضای شهری مطلوبیت دست می‌دهد. لذا مفهوم دیدهای متوالی، بار معنایی خاصی در منظر شهری یافته است و به عنوان یکی از تکنیک‌های سنجش کیفیت فضا شمرده می‌شود. امروزه در جهان توسعه‌یافته شهرها به صورت شرکت‌های رقیب عمل می‌کنند که تلاش دارند سهم بیشتری از بازار سرمایه، استعداد‌های برجسته و توجه جهانی را به خود اختصاص دهند؛ بدین ترتیب برای تدارک منظرهای شهری خوب و برجسته با یکدیگر رقابت می‌کنند. منظر شهری کلیتی حاصل تعامل میان انسان (مناظر) و محیط اوست؛ ارتباط متقابل شخص و مکان در شکل‌گیری کیفی منظر شهر تأثیرگذار است و منظر شهری مجموعه‌ای از گشتالت است. وقتی کلیتی، ذهنی می‌شود که آن معنایی استوار داده

را نشان می‌دهد یا خیر (Rietveld & van Hout, 2017). در پژوهش حاضر به منظور پاسخ بدین سوال که آیا با تغییر در محدوده مورد مطالعه سطح شاخص‌های پنج‌گانه مرتبط با تحلیل شبکه شهری (مستقیم بودن، نزدیکی، بینابینی، جاذبه، دسترسی) تغییر خواهد کرد یا خیر؟ از آزمون تی نمونه زوجی استفاده شده است. نتایج به قرار زیر ارائه شده است. با اعمال تغییرات کالبدی در محدوده میانگین چهار شاخص دسترسی، بینابینی، مستقیم‌بودن و نزدیکی کاهش یافته است، اما سطوح انحراف استاندارد و انحراف استاندارد از میانگین به شدت کاهش یافته است (بجز شاخص نزدیکی). در حقیقت چنین تغییری می‌تواند نتایج مثبتی برای کلیت منطقه در بعد ترافیکی به همراه داشته باشد، بدین معنا که با کاهش کلی سطوح دسترسی - بینابینی و مسقیم بودن و توزیع بهینه‌تر این شاخص‌ها در کل منطقه سطوح پایین‌تری از ترافیک و ازدحام تردد خودرو متصور است. برای دو شاخص باقی‌مانده جاذبه با اعمال تغییر سطح میانگین کلی افزایش یافته است. در نهایت ابعاد و رقم‌های مرتبط با جاذبه پیش و پس از اعمال تغییرات یکسان مانده و تغییری را نشان نمی‌دهد. همچنین در آزمون تی نمونه زوجی، آزمون همبستگی نیز به عمل آمده که نتایج برای تمامی شاخص‌ها مثبت بوده است، این امر نشان دهنده رابطه مثبت بوده است. بدین معنا که اعمال تغییرات بیشتر متوجه بلوک‌هایی بوده که بالاترین سطوح از شاخص‌های پنج-گانه را به خود اختصاص داده‌اند، این امر از تعدیل منطقی اعمال شده توسط مدل حکایت دارد.

نتیجه‌گیری

کالن، گوردون. (۱۳۸۲). "گزیده منظر شهری"، ترجمه منوچهر طبیبیان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

کریمی مشاور، مهرداد، منصوری، سید امیر، ادیبی، علی اصغر. (۱۳۸۹). "رابطه چگونگی قرارگیری ساختمان‌های بلندمرتبه و منظر شهری"، فصلنامه باغ نظر (۱۳)، صص ۵۹-۸۵.

گلکار، کوروش. (۱۳۸۷). "کندوکاوی در تعریف طراحی شهری"، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

ماتلاک، جان. (۱۳۸۸). "آشنایی با طراحی محیط و منظر"، سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، موسسه نشر شهر. متولی، مسعود. (۱۳۸۹). "بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دید های متوالی"، نشریه آرمانشهر، شماره ۵، صص ۱۲۳-۱۳۹.

مثنوی، محمدرضا. (۱۳۹۰). "ارزیابی کیفیت بصری منظر فضاهای سبز شهری با تاکید بر زیباشناسی"، دومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست.

محمودی، سید امیر سعید. (۱۳۸۵). "منظر شهری مروری بر چند نظریه"، فصلنامه آبادی (۵۳)، صص ۵۴-۶۱.

مهندسان مشاور بوم سازگان پایدار. (۱۳۸۶). "طرح جامع تهران، گزارش نهایی (جمع‌بندی نتایج و دستاوردهای طرح)".

Al-Kodmany, K. (2011). "Placemaking with tall buildings. Urban Design International", 16 (4), pp: 252-269.

Arthur, L.M., Daniel, T.C. & Boster, R.S. (1977). "Scenic assessment: An overview". Landscape Planning, 4.

Carmona, M. et al. (2003). "public place urban spaces: The dimensions of urban design", London, Architectural press.

Drach, P., et al. (2018). "Effects of atmospheric stability and urban morphology on daytime intra-urban temperature variability for Glasgow, UK". Science of The Total Environment 627, pp: 782-791.

Gibson, J.J. (1950). "The perception of the visual world", Boston.

Kronert, R., Steinhardt, U., Volk, M. (2001). "Landscape Balance and Landscape Assessment". Springer- Verlag.

Rapoport, A. (1977). (Human Aspects of Urban Form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design, Franklin Book Co; 1st edition.

Rietveld, T. and R. van Hout. (2017). "The paired t test and beyond: Recommendations for testing the central tendencies of two paired samples in research on speech, language and hearing pathology". Journal of Communication Disorders 69, pp: 44-57.

Samavatekbatan, A., Gholami, S., & Karimimoshaver, M. (2016). "Assessing the

شود که از ظرفیت فرهنگی یا منطقه‌ای اقتباس شده است. این پژوهش از نوع تحلیل محتوا، بوده که با روش اکتشافی انجام گرفته است. این داده‌ها از شهرداری منطقه مورد مطالعه تأمین شده‌اند. با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان به این مسئله توجه کرد که در هر یک از عوامل بررسی شده در پهنه مورد مطالعه، یکی از معیارهای سنجش در قالب مفهوم بعد زمان، بصورت برجسته‌تری نمایان است. بطوری که گاهی عوامل انسان‌ساخت بیشتر بر محیط تسلط دارد و گاهی عوامل طبیعی محیط با همراهی عوامل انسان‌ساخت در محیط حضور پر رنگ‌تر دارند، معیار توالی فضایی و تنوع منظر بیشتر ملموس‌تر بوده که باعث ایجاد، درک و افزایش میزان بیشتری از حس زیبایی می‌گردد. در ارزیابی پژوهش حاضر مسیرهای مورد بررسی در کیفیت بصری مسیر شماره ۲ بیشتر مورد توجه است و نیاز به برنامه‌ریزی و طراحی مدونی دارد که بتوان عناصر هویت بخش محدوده احیا شوند.

منابع

بمانیان، محمدرضا. (۱۳۷۷). "بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری ساختمان‌های بلند در ایران"، نشر دانشگاه تهران، تهران.

توسلی، محمود. (۱۳۸۲). "اصل ارتباط در طراحی شهری"، تهران، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۱۴، صص ۳۲-۳۹.

دولابی، پویا، شاعری، زهره، حاجب زاده، اقدس. (۱۳۹۴). "بازخوانی آرایه‌های نظام بصری در بافت تاریخی بوشهر (با تاکید بر رویکرد ذهنی)"، مجله پژوهش‌های منظر شهری، صص ۳۵-۴۶.

درس‌خوان، رسول. (۱۳۹۳). "ارزیابی تأثیر مبلمان در منظر شهری (نمونه موردی: پارک گلستان تبریز)"، همایش بین-المللی سازه، معماری و توسعه شهری.

ذکاوت، کامران، سادات دهقان، یاسمن. (۱۳۵۳). "مدل مدیریت خلق مکان و مؤلفه‌های سازنده کیفیت در عرصه عمومی"، مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۴۷، صص ۲۱۵-۲۲۳.

سایت شهرداری منطقه یک تهران، به نشانی www.Region1.Tehran.IR تاریخ بازدید: ۱۳۹۹/۰۵/۱۴.

شیخی، حجت، رضایی، محمد. (۱۳۹۶). "ارزیابی کیفیت محیطی فضاهای شهری پیاده مدار و پاسخدهی اجتماعی (نمونه موردی: خیابان فردوسی شهر بلام)"، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۲۹، صص ۸۴-۹۸.

کارمونا، متیو و تیزدل، استیو. (۱۳۹۰). "خوانش مفاهیم طراحی شهری"، ترجمه کامران ذکاوت و فرناز فرشاد، تهران، انتشارات آذرخش.

کارمونا، متیو و دیگران. (۱۳۸۸). "مکان‌های عمومی، فضاهای شهری ابعاد گوناگون طراحی شهری"، انتشارات دانشگاه هنر.

- visual impact of physical features of tall buildings: Height, top, color", Environmental Impact Assessment Review, 57, pp:53-62.
- Wang, B., et al. (2018). "Wind potential evaluation with urban morphology - A case study in Beijing".Energy Procedia 153, pp: 62e67.
- Xu, Y., et al. (2017). "Urban morphology detection and computation for urban climate research".Landscape and Urban Planning 167, pp: 212e224.
- Zhou, H.and H.Gao. (2018). "The impact of urban morphology on urban transportation mode: A case study of Tokyo".Case Studies on Transport Policy.##
- Yusoff, S.M., Yusof, F., & Arshad, A.F. (2016). " Effectiveness Form and Content of the Local Plan as a Tool for the Quality of Life in Urban Area".Procedia-Social and Behavioral Sciences, 222, p: 897906.

یادداشت‌ها

- ¹ *Norberg-Schulz*
- ² *Ludwig Mies van der Rohe*
- ³ *Daniel and winning*
- ⁴ *Pitt and Zube*
- ⁵ *Muke and ect.*
- ⁶ *Bulut and Yilmaz*
- ⁷ *John Nash*
- ⁸ *Camillo Sitte*
- ⁹ *Rob Krier*
- ¹⁰ *Spatial Sequence*
- ¹¹ *Diversity*
- ¹² *Unity & Complexity*
- ¹³ *Uniform*
- ¹⁴ *Rhythm*
- ¹⁵ *Opposition & Inexpertness*